

ס

מכתב מסכם בשובו מנסיעתו הראשונה לא"י

בעזה"י, ז' אייר — על הספינה.

לבני וחתני ויו"ת, ה' עליהם יהיו.

— עתה הנני להודיעכם את השקפתי בעניני אה"ק.

הנה פחד ורחב לבבי והתענגתי מזיו כבודה. בקרתי מוסדותי וגם הישיבות והת"ת שתחת השגחת החרדים ומצאתי בכולם כי טוב, אולם נצרכים לסיוע ועזר מן החוץ, וכפי העזר כן יוכלו להתרחב.

הנני שבע רצון מאד בראותי ¹²³⁴⁵⁶⁷ כי יכולים גם לבוא אל המנוחה ולהתענג שמה בדרכי היהדות כאשר הורונו אבותינו ואבות אבותינו. ומי אשר חננו השי"ת בהון יוכל בלי שום ספק למצא שמה פרנסתו במנוחה שלמה ולשמור היהדות כראוי באין מעצור, אולם גם אלו שאין יכולין ואין חפצים להשתקע באה"ק, דעתי — בכדי לעזור לאחיהם בני ישראל החרדים להתישב שמה — יפרישו כל אחד מהונו סכום מסוים ולקנות לו שם חבל נחלה. והוא נושא פירות גם בעוה"ז.

ואולי ע"ז רמזו חז"ל שליש בקרקע — הכונה על קרקע אה"ק. כי במס' ערכין דף כ"ט מבואר בגמרא שקרקעות חו"ל המה כמו מטלטלי דא"י. וע"ד הלצה יש לפרש בזה מה שאמרו חז"ל עתידים בתי ישראל בחו"ל להקבע

ולהתלטל לא"י ולכן כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, כי על ידי זה תשמר גם שארית ההון שבחול כמש"כ יברכך ה' מציון וכו'.

ולקשט את עצמי מקודם, עשיתי מיד – עם החבורה שבאתי עמה ואיזה מיקירי ירושלים – השתתפות על יסוד חברת מניות (אקציען געזעלשאפט) וקנינו בעיר יפו חלקת אדמה כעשרים אלף אמה לבנות שמה בנינים וחנויות ובמשך שנה יגמרו הבנינים.

לכן אקוה ואבקש שממני יראו וכן יעשו, כי הגיעה השעה לעשות דברים ממשיים בפועל וגדולה מזה הבאתי כמה ענינים והצעות נכבדות עבור אגודת שלומי אמוני ישראל שעלי להוציאם אל הפועל, ונכון שתהי' אספה של מועצת גדולי התורה וגם האספה הכללית של האגודה (קאנפערענץ) למען הגדל עבודת הישוב באה"ק בפעולות ממשיות.

בקרתי את הנציב ה' אליעזר סעמועל והבטיח שיסייע להחרדים שיבואו שמה להתישב להיות להם כל הזכיות שנתנו לחברות אחרות, והרשני להודיע זאת בשמו, אולם הוסיף תנאי כי יהיו בשלום עם התושבים הנכרים, ואמרתי כי מובטחני בזה, וראיתי שצהבו פניו, על שאלתו למספר החברים של אגודתנו, השבתי שמגיע לאלפים והגם שאני יודע כי מגיע לרבבות, יוסף עליהם ד' וכו'.

גם בקשתי איזה הנחות מיוחדות בשביל העולים המתישבים והבטיח להתיעץ בזה עם המנהל עניני המשפטים שבמדינה וכפי שיוכל ימלא המבוקש.

ובעת שהלכתי בחוצות ירושלים במקום אשר סבו התושבים הערבים וגמליהם, כמעט בכל מקום עברי, פנו הדרך ביראת הכבוד. הלואי, שנזכה שתהי' מקצת מזה בכל המדינות בין תושבי הארץ. השקפתי שנוכל להעמיד היחס אתם ולשבת שמה בהשקט ובטחה.

בטח כבר ידעתם כי בווען על האסיפה של מועצת גדולי התורה החליטו שהאגודה תעסוק בעבודה ממשית בכל המקצועות בישוב ארץ ישראל, מבלי הבט על התנאים הפוליטיים המתחלפים ובאים. וכן הוא באמת דעתי אשר מצות ישוב ארץ ישראל שנצטוינו בתורתנו הקדושה איננה דבר התלוי בזמן, רק בהיכולת והאפשרות ולכן גם עתה צריכים להשתמש בהאפשרות של עכשיו ולעבוד בכל עוז, כי ברבוי העולים החרדים לא"י תתגדל השפעתם שמה, וזה יגרום שמירת קדושת הארץ.

כמה פעמים בקרתי והייתי אצל כותל המערבי אשר אמרו חז"ל כי לא זזה וכו' והבנתי כי זה הרמז במ"ש חז"ל אזנים לכותל, ושפכתי שיח פני בוחן לבות עבור אחינו שבגולה בכללות ובפרטות, ועבור אנ"ש ומשפחתנו שנושע בכל הענינים.

ובענין הקריעה, כפי הנקלט בזכרוני, שצריכים לקרוע עד שיגלה את לבו, אולם מעידים רבני קשישאי שקרעו רק מלבוש אחד. ואמרתי, שאם כן הוא, הפירוש עד

שיגלה את לבו. הוא, שתהיי הקריעה בהרגשת הלב, כמו שכתוב קרעו לבבכם ואל בגדיכם, וכמו שכתוב לבי לבי על חלליהם וכו'.

והנה נתערבבה שמחתי משמועות המעציבות מיפו, ה' ינקום דמם, כמ"ש "ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן בציון" וכמו כן השמועה ל"ט מהסתלקות הרב משה אלי האלפערן ע"ה. בטח ישתדלו בהצבת גבול אלמנתו ויו"ח.

בערים אחרות ובמושבות לא הייתי זולת בחברון, יען בפעם הראשונה בהיותי בארץ הק' לא חפצתי להיות יותר מדי שבועות שלא יהי אצלי ברגילות, כמבואר בחז"ל, שכל יותר משלשים נקרא רגיל. מחברון שבתי בכאב אנוש, כי חרפה שברה לבי בראותי. איך שפחה תירש גבירתה; כי במקום מערת המכפלה, שרשאים אנו ללכת, איננו יכולים להלוך רק איזה שליבות בהמדרגות. ומשם והלאה הנערים הערביים שובבים ומקפצים ולא יניחו לאחב"י לגשת הלאה. בחברון בקשו ממני, הרב ועוד אנשים מהחרדים שנשארים במתי מעט אחרי שנות המלחמה, שאשתדל שאחב"י מהחרדים יתיישבו שמה, ולדבריהם עיר הזאת מקום פרנסה במקצועות שונים.

והנני כופל את דברי, אשר על אגודת שלומי אמוני ישראל, לעורר את כל החרדים, שישתדלו להרבות הישוב באה"ק, הן באסוף ממון הרבה לטובת קרן א"י שאצל האגודה, והן לעורר בכלל את החרדים שינוחו חלק

מיפו — היתה שם התנפלות הערבים על היהודים. ל"ט — לא טובה. הרמ"א הלפרין ז"ל — הי' רב בלודז וחבר הפרלמנט הפולני מטעם אגודת ישראל.

מהונם באה"ק, כל אחד ואחד בפרטיות או על ידי חברות, באופנים ומקצועות שונות. אולם נחוץ מאד שיתרכז הכל במקום אחד, וכאו"א מהחברות או הפרטיים יפנה למרכז האגודה, בכדי שתתרכז ותתאחד כל עבודת החרדים וע"י זה תגדל השפעת היהדות החרדית, וישוב ארה"ק יוסד ברוח תוה"ק הכתובה והמסורה.

זולת זה תהי' מזה טובה גדולה, כי כאשר יתרכז הכל במקום אחד אשר מבלעדיו לא יעשה כאו"א על חשבון ודעת עצמו. לא ילך לאבדון קבוץ הידיעות והכחות, ותהי' מזה טובה גדולה לכל הענין.

והנה כאשר רצייתי להשתדל בדבר חזוק האגודה, נוכחתי, שמניעת התרכזות והתרחבות של אגודת שא"י בירושלים, הוא: כי מנהלי האגודה בשם, נמשכו בראשם ורובם במחלוקת הרבנים; וממילא האנשים שאין חפצים לכנוס במחלוקת אינם יכולים להמנות בין אנשי האגודה ומכש"כ אותם האנשים המחזיקים בהרה"ג ר' אברהם קוק שי'. — והגם כי הציעו לפני מאלו האחרונים שיעשו אגודת שא"י בפ"ע — עכ"ז לא יכלתי ליתן הסכמתי ע"ז להיות אגודות אגודות בתוככי ירושלים בין החרדים, כי אקוה כי נחוץ (ויכול) להיות שורר השלום בעיר ששמה שלום.

ועפ"י האופנים אשר מצאתי שמה לנכון התחלתי להשתדל שיהי' עכ"פ שלום קטוע בהתחלה.

והנה בחו"ל הי' מושג וציור אחר ממה שהוא באמת. כי עפ"י הידיעות הי' נחשב הרה"ג הרא"ק שי' כאלו הי' רב נאור ורודף שלמונים, ויצאו נגדו בחרמות וגדופים. וגם מערכות ה"יוד" ו"הדרך" הביאו לפעמים

מידיעות האלו שיצאו מצד אחד. ואולם לא זה הדרך לשמוע רק מצד אחד, יהי מי שיהי.

והרה"ג ר' אברהם קוק ש"י הוא איש האשכולות בתורה ומדות תרומיות. גם רבים אומרים כי הוא שונא בצע. אולם אהבתו לציון עוברת כל גבול ואומר על טמא טהור ומראה לו פנים כאותו שאמרו חז"ל בפ"ק דעירובין על מי שלא הי' בדורו כמותו ומטעם זה לא נקבע הלכה כמותו, ומזה, באו דברים הזרים שבחבוריו. והרבה התוכחתי עמו, כי אם כונתו רצוי, אבל מעשיו וכו', שנותן יד לפושעים, כל עוד שעומדים במרדם ומחללים כל קודש, ואשר הוא אומר: כי בזה הוא דבוק במדותיו כמ"ש אתה נותן יד לפושעים וכו' — אני אומר כי ע"ז מתוודים, מפני היד שנשתלחו במקדשך, ובנין נערים סתירה ואפילו בבנין ביהמ"ק כמ"ש רש"י.

אמת כי הוחלט גם בוויין לבל לגרום נזק להבטחת הזכיות שנתנו לנו בא"י. ואפילו ח"ו לאחרם, כי יבא הטוב מכל מקום, אבל להגדיל התעמלות פושעים ולהחניפם באופן נבהל לקרות להם שלום עליכם מלאכי השרת וכו' מלאכי עליון. זה מרגיז החרדים באופן שא"א לתארו. גם שיטתו בענין העלאת הנצוצות הוא דרך מסוכן; כל עוד שאינם שבים מפשע, אז הנצוצות אין בהם ממש, ומביא בזה סכנה לנפשות טהורות ונקיות, שיתחברו ע"ז לפושעים בכח יפיפיתו של יפת; גם סכנה על העוסק בזה. כאשר הורונו רבותינו זצ"ל. והרי החכם מכל אדם עסק בזה, כדרש המדרש לאהובם לאביהם שבשמים, המה הנצוצות הללו, שנאמר ע"ז "היחתי איש אש בחיקו וכו'", ולכן הורונו חז"ל חכמים

הזהרו בדבריכם וכו' ועל החכם מכל אדם אמרו בקשו לגנוז ס' קהלת, הגם שאמרו אח"כ יפה אמר שלמה, ולמה הודיעונו שבקשו לגנוז, והכל ללמוד דעת גם על איש דגול מרובה.

האריכות דברים קשה להעלות על הכתב ולכן אקצר, כי התחלתי בשלום ופעלתי אצל הרה"ג רא"ק שי' ונתן לי כתוב וחתום בחת"י לאמור, שהגם שכוונתו הי' לש"ש, עכ"ז, כאשר שמע שיש ח"ו חלול השם ומיעוט כבוד שמים ע"י לשונות שבספריו, ולזאת למען כבוד שמים הוא מבטל לשונות ודברים הללו.

אח"כ נתראיתי עם הרבנים הזקנים הרה"ג ר' חיים זאנענפעלד והרה"ג ר' ירוחם דיסקין שי' שיבטלו את קול השופר והחרם והגדופים והם מוכנים ומזומנים לחתום ע"ז, כאשר גם הרה"ג ר' אברהם קוק שי' כתב כנ"ל. אולם הם מוסיפים, שכתבו רק מכתבים לרבנים לדון על לשונות הללו, אם כשרים לבוא בקהל, אך סביבם נסערה מאוד ובלתי ידיעתם נדפס סביב למכתבם את קול השופר והחרם, אולם גם למחות באלו לא חפצו, כל זמן שלא נתבטלו לשונות הזרים והמרים.

והנה גם באלו הקנאים יש הרבה שכוונתם לשם שמים, ובהם רבים אשר כרתי עמהם ברית אהבה, כי חברתם נעימה. אולם מבואר בעקדת יצחק פר' פנחס ע"פ לא ברעש ה' וכו' כי לא יתכן דרך כזה. וכשהי' באים בנחת להרה"ג רא"ק שי' בראשונה ג"כ בטוב הי' יכלו לפעול אצלו לבטל הלשונות הללו ולא הוצרך להיות בזיון ת"ח ולהבת אש המחלוקת, ולכל הצדדים נצרך כעת שיבואו שמה חרדים להתיישב שם, מובן כי נצרך התאחדות כל

יראי ה' שמה, למען כי יוכלו העולים שמה להתרכז כראוי ולשמור היהדות לבלי להתערב עם שונים.

ולכן התקרבות השלום נחוצה ביותר ואם כי לא גמרתיו עוד, אבל התחלה עשיתי, וכאשר יבואו שמה בהמשך הזמן רבנים וצדיקים^{היה זמנ} — כאשר הובטח בהאספה בווארשא — המה יוכלו לגמור גם ביתר הפרטים; כי אני שמעתי מהרה"ג ר' אברהם קוק שי' כי איננו לא ציוני ולא מזרחי, אולם בתור רב כללי מוכרח הוא לקרב בימין, והוא יודע כי איש אחד חרדי שיבוא שמה, עולה יותר מהתישבות אלף חפשיים.

גם כל עוד שלא נגמר השלום בשלימות עכ"ז כאשר יחדלו הזלזולים משני הצדדים. הנה הרה"ג ר' אברהם קוק מכיר בבית דינם של הרה"ג ר' חיים זאנענפעלד שי' ור' ירוחם דיסקין שי' — ועוד חושב את זה לדבר מועיל, יען יש לו מגע ומשא גם עם החפשים, בתור רב כללי. ולכן טוב שיהי' מי שיוכל לעורר אותו באיזה דבר ולענות על ריב. מובן, בלי חרפות וגדופים, רק בדרך השלום.

והנה מדברי הרה"ג ר' אברהם קוק שי' הנ"ל תכירו מדותיו — כי הגם שרוב מאנשי עיר הקדושה והרבה מהרבנים עומדים על צדו, עכ"ז חולק כבוד להרבנים הזקנים.

נקראתי להאספה של אגודת ישראל וגם שמה בקשתי שיעסקו בעניני האגודה ולא במחלוקת, כי אני קורא על האגודה, כנסי' שהיא לשם שמים, שסופה להתקיים, והגם ששנינו ג"כ מחלוקת לש"ש סופה להתקיים, אולם שם במחלוקת לש"ש שואל התנא: איזה מחלוקת שהיא

לש"ש, ומשיב כגון: מחלוקת הלל ושמאי, ללמדנו דעת, כי לנהג מחלוקת לש"ש צריך שיהיו אנשים גדולים כאילו — אולם בכנסיי שלש"ש אין התנא שואל: איזה כנסיי וכו'. והוספתי בביאור לשון התו"כ פי שמיני ששמעתי מפ"ק של אמוז"ל בשם זקני החי הרי"מ ז"ל על לשון זה, אשר צריך להיות רגיל על לשון החסידים ובלבבם לקימם, בפי: זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, וירא א' כבוד וכו' אותו היצה"ר העבירו מלבבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם, כך תהי' עבודתכם מיוחדת לפניו, שנאמר ומלתם כו' מפני מה וכו', עשיתם כן וירא א' כבוד ה', והפי' אינו מבאר בפירוש מהו זה הדבר שיעשו בניי וגם התו"כ מרמז; אותו היצה"ר, ולא פורש מהו. אולם מובא מקודם בתו"כ, מפני מה הקריבו ישראל יותר מאהרן, מפני שיש בידם גם חטא מכירת יוסף ע"ש. והנה אותו יצה"ר, הידוע, הוא המרקד בינינו עדיין והוא עון שנאת חנם כמובא בגמרא, ומשה רבינו ע"ה הכין אז בהתחלת השראת השכינה על כל בתי מקדש שיהיו עד היום האחרון, ולכן עתה בעקבתא דמשיחא צריכים להזדרז למעט המחלוקת והשנאת חנם. וכן שמעתי לפרש המדרש: אוי לנו מיום הדין וכו' אחיהם של יוסף לא יכלו לעמוד בתוכחתו, כשאמר אני יוסף וכו' הרמז שיוסף נתוכח עמם בלשון זה. אמר: הן אמת, אני יוסף עומד בצדקתי ולא נשתנית ע"י מחלוקת, אולם אני שואל, העוד אבי

התו"כ — התורת כהנים. אמוז"ל — אבי מורי ז"ל, בעל שפת אמת. מאב"י — מאבינו יעקב.

חי, היא הכנסת ישראל, כי נסתלק מאב"י רוה"ק וגרם
 בזה חורבן כל בתי מקדש, וכו', ואז לא יכלו לענות אותו
 כי נבהלו וכו'.

אוצר החכמה

והנה גם ביתר הפרטים אפשר לבוא לעמק השוה ואזי
 בהתאחדות כל החרדים לדבר ה' באה"ק יוכלו לפעול
 הרבה לחזוק היהדות.

ומהדברים הנ"ל יוכלו ללמוד גם החרדים במדינתנו
 להפסיק השנאת חנם ולהתאחד בהאגודה.

חשבתי לנסוע דרך מונקאטש להתראות עם הרה"צ
 מבעלז שליט"א. מפני ששמעתי שהוא מתנגד להאגודה,
 אולם בוויין שמעתי מהר"ד שרייבער נ"י טעמו ונמוקו,
 וחדלתי מהנסיעה, כי הנני נותן לו צדק בתשובתו, שהוא
 איננו מתנגד מטעם כי לא טובה היא, משום שאז הי'
 מרעיש עלי' כמנהגו מאז בשעה שהי' רואה איזה דבר
 שלדעתו יוכל להביא חס ושלום איזה נזק לדת, הי'
 יוצא ברעש וכותב נגד זה לכל תפוצות ישראל. אולם
 אינו נכנס להאגודה, מטעם כי נחוץ שיהיו מי שיעמוד
 מרחוק ולבקר, אולי יהי' נעשה דבר מה שאינו טוב, כי
 דרך האנשים שבתוכה לחפות על זה וכשאינו נכנס בה
 יוכל לענות על רב וכהנ"ל. והנה התשובה נכונה. הגם כי
 חסר לנו אותו צדיק באגודתנו, עכ"פ טוב הדבר שנגלה
 לנו טעם הכמוס ובזה אחשוב, כי יכנסו אל אגודתנו עתה
 אותם הצדיקים, שלא נכנסו מפני שתלו עצמם באילון
 גדול. אבל כשנגלה טעמו, יוכלו לכנוס להאגודה ולסמוך
 על בקורת אותו צדיק.

הרה"צ מבעלז — אדמו"ר רבי ישכר בער זצ"ל. מהר"ד שרייבר — הרב
 דוד שרייבער מבורסלב, נשיא כולל ארץ-ישראל — גאליציא.

שמעתי ע"ד השערורי. שעשו מכתבי עמל להפוך
 הקערה ע"פ לכתוב מה שנדבר באספת וויען – וקל
 וחומר מה שדברתי בגלוי, הפכוהו – מכה"ע החפשיים
 בירושלים, עד שנאלצתי ליתן הכחשה בשליחות שני
 הרבנים הנחתמים בשמי. מובן, יכלו להפוך מה שנדבר
 בחדרי חדרים – אמת כי חז"ל אמרו: "כל מלתא דעבידא
 לאגלוי לא משקרי אינשי", אבל שנאתם להחרדים
 הוציאתם מגדר האנושי. ומפני דרכי שלום התירו לשנות
 והנה הם משקרים, כדי להביא לידי מחלוקת.
 בעניני בית דין הראשית לא התערבתי כלל.

הנני מסיים מכתבי מעין הפתיחה, כי בעשר קדושות
 שבא"י שבמשנה יכולים גם עתה להנות מטובה, הן בעה"ב
 הן פרושים, הן חסידים, הן בעלי מדריגה וכו', אולם לבל
 לנסוע בחפזון (בפרט, אחרי שנשמע שסגרו לעת עתה
 את הגבולות) אך בישוב הדעת ובהסדר ולהודע
 מקודם, איך יתפרנס שמה וכמה כסף נדרש, הכל בפרטות
 כי אני כתבתי רק בכלל כפי ששמעתי וראיתי.
 אלה דברי אביכם, הדורש שלומכם וטובתכם.

אברהם מרדכי אלטר

ס"א

מכתב ע"ד קופת רמבעה"ן

ב"ה כ"ג אדר

אל כבוד מאהבי ידידי היקרים שי, לאי"ט.
 באתי לזרוז ולבקש להחזיק במעוז קופת רמב"ן באה"ק
 תובב"א כאשר שמעתי נפוצה שמועה כי אין צריך כל
 כך כי יש שם יותר פרנסה והשמיעה אינה אמתית כלפי
 המקבלים תמיכתם מקופת רמב"ן ואין להם מקום מוצא